

سالی - ۱ شباط ۱۹۲۷

اداره خانه:

باب عالی جاده سنده اقدام

پوردی یاننده کی بناده

خصوصی دائره

صاحب و مدیری

محمد مسیح

جلد : ۷

دردنجهی سنه - نومرو ۷۹

مجله علمی

آبونه شرائطی: سنه لکی ۲۵۰

آلتی آیلغی ۱۲۵، فوق العاده

نسخه لرایچون ۳۰۰ و ۵۰۰

غروشدر.

مجموعه من هیتنجه طبعی تنسیب

ایدله بن آتزلر اعاده ایدلر.

هر آیک برنجی داوره بشهی کوندری هیبقار ، علمی ، ادبی ، اقتصادی ، حرفی رسمی مجموعه در

مشاهده د دوغرو

۲

مختلف لهجه لری مشاهده :

بودن اولکي مقاله ده تورکجه نك پك کچ قاش اولان تدقيق وتبى ايچين اول امرده بو مؤسسه ي تشکيل ايدن حاده لره کله لره مشاهده ي باشلانسي لازم کله جکني سويله مشدم .

تورکجه مزك مملکتک مختلف محللرند مختلف لهجه لره تداول ايدلديکي معلومدر . مشاهده ي بو مختلف لهجه لره تداول ايدن کله لری طويلاق صورتيله باشلانيلير . واقعا اصل استانبول لهجه سي تورکجه مزك الك کوزله ، الک متکامل لهجه سي اولوب لسانمزك اصل بيه سنی تشکيل ايدم جيکي بدهي اولمقله برابر اسکی « لسان عثمانی » نك الك زياده تداول ايدلديکي محيط استانبول محيطي اولديغدن قازانديکي کوزله لکی ، انجه لکي نسبتده اصل « آنا ديل » دن بر جوق عنصر لری قايب ايتش اولمق کي بر نقصان ده واردر . شو حاله بر طرفدن استانبول لهجه سي تدقيق ايتکله بر برعنی زمانده ديگر لهجه لری ده تدقيقه باشلايه رق لسانک بوتون کله لری طويلا نير .

بوتون کله لره الله ايدلديکن صوکر ا لسان حاده لری اداره ايدن قاعده لری بحری ايدوب بولمق ، بو صورتله تورکجه نك غير مکشوف اولوب لسانی تدوير و اداره ايتمکده اولان نوز قاعده لری تدوين ايتمک لازم کليز .

مشاهده نك لروى

بودن اول تورکجه نك لغتی يازمق ايسته ين بعضی لغتچيلر ده حدسي اوله رق مشاهده نك لروى حس ايتشلردر . مثلاً « قاموس ترکی » نك مقدمه سنده شمس الدين سامی بک [۱] : [۱] تورکجه لغتی دوشونولديکي وقت شمس الدين سامی بک مرحومي حرمتله زخمتله ياد ايتمک آلدن کليز . لسانک اصولی برصورتده تدويني حدسي اوله رق دوشونلرک و اوصورتله چاليشمق ايسته ينلرک باشنده مرحوم بونور .

يوزنده ملی جنت « دن باشقه برشی اولماين « قيزيل الما ديارى » نه ناصل کيديله جکني کوسترمک ايچون ملی صحفاره کي طبع ايتيرديکي « يکي حياتى ، اوچاقيلر دناحاف ايدلبيکي « تورکچي لک اساسلری » ني و کنجار ايچون قلمه الדיني کوچوک مجموعه ده کي « مصاحبه » لری نشر ايتمشدى . عجبا بزه درس يازيلرنده « ملتني بيلن کينديني بيلير » و « دين ميله شمه دن دولت عصريله شمه » کي دستورلر برمش اولان ملی سوراق طمزنک « چنار آتی » مصاحبه لرندن داهاجانی ، داهاملی ، داهاعصری باشقه يازيلر کوستريله بيليرمي ؟ . اوزله دیکمز يکي حياتنه کيتمک ايچون بر طرفدن « خلقه » بر طرفدن ده « غربه » دوغرو کيتمه نك لروى سويله ين وبويله بر اصولک فياض نيجه سي بالفعل اثبات ايدن اود کيلميدر ؟ . عجبا کنجلکه ، بشريتمده « مليت » مفکوره سي برعالم اولديني مدتيجه تورک ملتک مفکوروی ساسنده سونمز بر بيلدیز کي پارلايه جق اولان ضيا بکک ايشيقلانديرديني نورلو يولدن باشقه کيديله جک بر يولنی کوسترک ايسته نيور ؟ اکر حقيق سعادتك شدتلی يعنی وجدورن بر حياتده اولديني قبول ايديلورسه ضيا بکک اخلاقي سيستمی فردی حيات حق وره ين قورور زهد چيلکله ناصل اتهام ايديله بيلير ؟ اکر ضيا بکک « داهی » عنوانی شعری مبارک خاطره سنک تسعیدی کونی اوقومغه لايق کورومش ايسه مجموعه ده خلقک اصالتی حياتنه ودوشونوشمر فلسفه سنده دار « استقلال حربی خاطره لری » عنوانی جوق قيمتلی ادبی يازيلردن باشقه نهن هيچ بر علمی تدقيق کوروليور ؟ .

بو سؤال لری کنجلک نامنه حيات مجموعه سندن صورمغي بر حق وبر وظيفه بيلوروز . اميد ايدرزکه بزه قارشى افعال کوسترکمز . چونکه مقصد حقيقتنه حرمت و فضيلته خدمتدر .

ارطغرل رحلخص

اولديني کي- انقلاب نقطه نظرندن ملی حيات ساحه سته تطبیق ايدم جک ، بوسورتله حکومتک ملی حياتک هر صفحه سته متعلق سياست تطبیقاسنده تعقيب ايدم جيکي اصوله دائر محتاج بولونديني علمی- فتوا لر ديه لم- فکر لر حاضر لائش اوله جقدی .

بو علمی فعالیت هم حکومتی و هم ده ملتى تنوير خدمت ايدم بيلردی . نته کيم ملی حيات ساحه سنده حسی بر صورتده چاليشمه صورتيله محيطه مؤثراواق احتياجنی دويا ن کنجلک بومقصدله تورک اوچاغک سينه سنده بر « انجمن » تأسيس ايتش و ايلک دفعه اولمق اوزره « مليت » و « انقلاب حقوقی جبهه سي » حقيده ايکي مدرسمزه قونفرانس ويردیرمشدی . بو کنجلک برآز داهاجان شعورلو بر طرزده حرکت ايتش اولسايدی بونک اوقاشنی بر اقامه جق و انقلابک مختلف جبهه لر دن تدقيق کيفيتی بر صيره قونفرانس لر حالنده تنظيم ايدم جک ، بوسورتله حيات مجموعه سي ناشر ليته کنديلری بول کوسترمش اوله جقدی . حالبوکه « حيات » مجموعه سي بالخاصه کنجلکه بول کوسترمک ايچون چيقمشکن مجموعه ده شيمیدی به قادر انقلابک نيدي کنديرديکي و نه ايچون د کيشديرديکي ، و بوده کيشمه لره ندرجه خيرلی اولديني و بونی اثبات ايدم جک واقعه لره نلردن عبارت بولونديني حقيده مع التأسف منتظم و اطرافلی نك بر مقاله نشر ايدلمه مشدر . خصوصيله عدليه وکالتک آفقره حقوق فاکولته سي پروفسورلردن رسماً طلب ايتديکي مساعی ي حيات مجموعه سي داهاجان طلمی برصورتده قاورايوب باشاره جق بر موقعده د کيلمیدی ؟

عجبا حيات مجموعه سي ناشر لری کنجلکي تنوير و ارشاد ايچون ، مليت و عصريت مفهومنی الک اول وهر کس دن آی کلامش و آ کلامش اولديغنه و قتيله هر کسک شهادت ايتديکي « ضيا » بکک طوبديني يولدن داهاباشقه سي طوته بيليرمي ؟ . ضيا بکک ملتک و کنجلکک مفکوره سي نه اولمق لازم کليکيني و « ير

«... حالوکه لسانمک کله لری جمع وضبط اتمک خصوصنده شیمدی به قادر پک آز همت اولش و هرقوم و امتده لنو بونک اسامی و تراچی مجلدات تشکیل ایستی حالدده زده بو علمله توغل اتمکی کیمسه دوشونموب لسانمک کاتی هان غیر مضبوط بر حالده قاش اولدیندن بویه بر اترک مکملیتی ممکن اوله یلمک ایچون ترکیه دهر کافه آنارک تبیلله اکثفا اولموب بولسانک سولندیک مالکک حله سه طول مدت سیاحت و لسانلری نی بیان صوف عتائف اهالی ایله محبت ایدرک انک نادرلینه وارنجیه دار کافه لغات ضبط و قید اولنق اقضا ایدر...» دیور .

ایشته بوسوزلر مشاهده نک لزومی حدسی اوله رق سزمه در .

« لسان عثمانی » دن « تورک دلی » نه

دیلزه قارشی بوقیدسرلک سببی « عثمانی ذهنیتی » نکه تورک روحنه قارشی بابانچی قالمسندن باشقا برشی دکدر .

ذاتاً « عثمانی جمعی » نی تشکیل ایدن مؤسسهر تورک روحنه بابانچی عنصرلرک وجوده کتیردیک ذهنیت مقانیمه سیله ایشیتیلش و بو ذهنیتک ویردیک آقیری نتیجه لرملی حرثی تکاملندن محروم بر اقدشدر . « عثمانی » طبقه سی آنحاق عثمانی دامغانی طاشیان عنصرلرله « عثمانی جمعی » دوام ایدر تاقی ایدردی . بوتاقی نتیجه سی اوله رق دیگر مؤسسهرلده اولدنی کی دلدده تورک کله لرندن زیاده « عثمانلیجه » کله لر استعمال ایدلمه ی چالشیلیردی .

فقط بوکا مقابل « خلق » طبقه سی او صهی لسانه قارشی متفرق ، نوز وارلنه بابانچی اولان اودلی قونوشمقدن چکینر ، و کندی نوز دیلیله کندی دوشونجه لری افاده اتمه یه اوغراشیردی . بوایکیلکک نتیجه سی اولارق ترسه تکامل اتمکده اولان « لسان عثمانی » یاننده اصل ملی وارانی افاده ایدنه ، اونک بکارتی یاشانان بر « تورکجه » تداول ایده کلسدر .

هر لسانده قونوشمه دیلیله یازی دلی آراندده فرق اولقله برابر تورکجه ده بو فرقک بویه پک بوبوک بر آریاق وجوده کتیرمسی ده بوندن دولاییدر .

ایشته لسانک مشاهده و تدقیقندن جیقه جق نتیجه لر دن بری ده بوایکیلکی اورتادن قلدیرمه یه دوعرو یورومش اولق ، و اصل « تورک دلی » نی تثبیت ایدرک دیلرک یورویه چیکی تکامل یولنده اوکته چیقاجق مانعاری اورتادن قلدیرمقدر .

مشاهده ایله کله لر طوبلانیه به باشلانجه اساساً حصوله ککیده اولان اجتماعی عملیه لرده برر برر کیندی کوسره جکدر . و مثلا دیلرک نصوق ، تصفیه سی ... الخ میدانه چیقاجقدیر . چونکه نصوق ، تصفیه ... الخ فردی دک ، اجتماعی بر افعولدر .

بر مشاهده :

کندیمزی بر ان ایچین استانبول لهجه سی مشاهده به باشلامش فرض ایدم وشو کله لری طوبلامش اولام :

کون = تورک - تورکجه
شمس = عرب - عربجه
نازک = عجم - تورکجه
درخان = عجم - عجمجه
تانون = فرانسه - تورکجه
تراوای = انکیز - تورکجه
خانه = عرب - تورکجه
پت = عرب - عربجه
آجانتا = ایتالیان - تورکجه
تیرازه = عجم - عجمجه
قانون = عرب - تورکجه
وقف = عرب - تورکجه
اصناف = عرب - تورکجه
پونستو = فرانسه - تورکجه
آفتاب = عجم - عجمجه
تشریف = عجم - تورکجه
التماس = عرب - تورکجه
عقل = عرب - تورکجه
شان = عرب - تورکجه
شرف = عرب - تورکجه
جمع = عرب - تورکجه
بروغرام = فرانسه - تورکجه
نسلی = عرب - تورکجه
اووقات = فرانسه - تورکجه
جوم = عرب - تورکجه

هافتا = عجم - تورکجه
اسیوع = عرب - عربجه
پشین = عجم - تورکجه
محای = عرب - عربجه [۱]
دکان = عرب - تورکجه
سوق = عرب - تورکجه
بازار = عجم - تورکجه
سوق = عرب - عربجه
عیب = عرب - تورکجه
رذالت = عرب - تورکجه
مشکلات = عرب - تورکجه

لسان قاعده لر نی تحری و تثبیت

ایشته بو صورته کله لری مشاهده آلتیه آلوب طوبلانیه به باشلانجه مشاهده نک ویردیک تصنیف نتیجه سی اوله رق یالکز « تورکجه » اولان کله لر طوبلانیه ، و دیگر بابانچی عنصرلر آتیمش اولور .

صوکره بابانچی عنصرلر دن آیرلمش صرف تورکجه اوله رق الده ایدلش اولان کله لر دن متشکل دیلمزی اداره ایدن قاعده لر تحری ایدیلیر . قاعده لر بولوب تدین ایدیلیرک « تورک دلی » مدون مدنی بر لسان حالی آیر . مشاهده ایله حصوله کلن نتیجه لر دن بری ده لهجه لر آراندده کی « الیش ویرلش » اوله جقدیر . بو آلیش ویرلشک نتیجه سی ده هم قونوشمه دلی ایله یازی دلی آراندده کی بوبوک فرق ازاله یه دوعرو برول آچمش ، عهمده اصل لسانده وحدتی تأمین ایتیه دوعرو مهم بر عملیه نی وجوده کتیرمش اوله جقدیر . [۲]

[۱] بولکده هیچ لزومی اولدنی حالده تورکجه به مال ایدنک ایسته نمش ، فقط لسانکجه مش عربجه قالمشدر . او قدار که قولالامق ایسته یترک کیمیی « محای » کیمیی « محای » تلفظ ایدر . حتی کچنلر ده اولدجه معروف بر امضا اوزرند « شیخ المحامات » جه سی کوردمشدم . طبیعی محرر « شیخ المحامین » دیک ایستیردی ، فقط کندی تورک وجدانه بابانچی کلدیک ایچین جهلک دوعرو سی بولمعه شدی .

[۲] مثلاً کچنلر ده آقرده بولندیم زمان بر یلنک سوز آراندده «... کله یی... کیدی...» کله لر نی قولالاندیم کوردم . عثمانلیجه نکه « ایرادی... مصری... » برته تورکجه نکه کله یی ، کیدی نه قدار کوزدل ، و بزه غیر مستعمل اولدنی حالده هیچده غیر مانوس دکل .

دېنك صوك نور كوسى

كل ، كېمه دوستانه ، اكېل :
اوج سرخوش كوردى بوديا ،
اوته كېل سرخوش دكل ،
برسودو سالان زؤا ...

سرخوشلردن برنجېشېن باكوسدى ،
عصر لجه باغلك قانې اېچمك
باشادى كندېن كېورك ،
نه او دېاسته ، نه دېاسى اوكا كوسدى ...

اونكه ده مار زېاسى
استندى چاچېن باندې .
باغرده بو كېنه دې باي
زوالى ، اهلرك غروږيه باندې ! ...
چاچېنلى آفوردى باچېشند ،
عمر سوردى اغلاز كورل

سرخوش سور كورل
دېكه ده كى سېلى قامېشند ؟ .

اوجو نېچى ده بن اېم ،
بنكه برداملا نېچى م...
اولرك دامازلر نه شرايك
قويو قېمرى قانې آقدى ،
دستى دستى اچېدىلر بېلامان ،
نېمه دامازلرې مېتاك
ماوى اكسېرى ياندې ،
ياشاپورم آيىلمان ...

على مختار

نهایت مشاهده نتیجه سنده توركه نك
حقيق تصوفى و بناء عليه كه لرك المسى لازم
كلن قطعى شكل تثبيت ايدىلجك و بوكون
ارتق بك كوزه بانار بر حال آلان «املا»
قارشى قلمغه ده بر نهایت و برش اوله جقدر .
توركه مزك لغتى ، ثابت قاعده لرې ،
ثابت املاسى ، الح . تعین ایدجك ومدنى
بر لسان حاله كتیرجك اولان بو بوپوك
ایش طبعی « ماصه باشند » لغت یازمق
صورته الده ایدله مز . شیمیدی قاعده دار توركه
یازش اولان الكتیرب کتابلری كوزدن كچیرمكه
بر ابراصل مشاهده سالك تداول ایتدیكې محطده
دولاشوب مشاهده نى انعام ایتكه اولور . [۱]
ایشته دېل هیئى نك بواسولی طو تر ق تدوین
ایده چكى «توركدیلی» بوقلغنى هر وقت شدله حس
ایتدیرمن بوپوك بر احتیاجی قلمدن ایدجكدر .

فیل نعمت ار

استانبول دارالفنونده منطق مدرسی
[۱] عرب لغتچیلردن زعفرنك لغتى تدوین
ایدركن براق كچه اېچین بر چوق عرب قېله لرې
دولاشدې مشهوردر .

فادینلره دأر

آلمان فیلسوفلرئك بین الملل شهرت بولانك
مهم سیلارندن برى شهبه سز «شوبه هاوهر» در .
« كوته » ايله همصر اولوب زمانى بلاغى ايله
عادتا تسخير ايدن وحى مازنلرئك بيله سوه
سوه اوفودقلى « شوبه هاوهر » ك فاسفه سندن
قادرلر دأر بر فصلى مختصرأ عرض ايدبورسهم
بيان ايدلن فكرلرك ، خصوصيله خام قارلر
زنده قسماً حقل اولارلق اعتراض اويادبرمجنه
اميم . يك قوتلى آنيان بر كوله لك هدق
آكامى كي فيلسوفزده هاله مطالعه سنده فضله
ايلرى كبييور . لاسن قادن قصورلرې آتنا
بر كوله كوروب خشين بر افاده ايله اوكره
دوكرن بعضى نالوا ستادق آراستنده برچوق
حققتلر ايديوركه متسكر بولرى چامورل
آراستندن آتونجه لرې آيقلاركي تفريق ايدوب
كنديه مال ايدجكدر . « شوبه هاوهر »
ديوركه :

قدينك خارجاً شكلى تماشا ايتك بيله كنديسنك
نه مادي ، نه معنوى هيچ برهم فعايت مانع اولمادى
ايتانه كافيدر . قادن حيات بورجلرې فعاليت
ايله دكل ، تحمل ايله چوچوق دوشورمه اضطررايه ،
چوچوق يتشيديرمه مشقتلر نه مادونى اولدوب
ارككك حاكيتنه تحمل ايله اودره . - چوچوق قلمزك
ايك دوزنده قاديلر صريلكه نهدن بو قادر
مواقفدرل ؟ چونكه قادن ده چوچوق خويلى ،
بضا منطق برخلوق ، سوزك خلاصه سى ياشادى
منجه بوپوك برچوچوق ، عادتا اركك ايله چوچوق
آراستنده وسى بر قدمه تشكيل ايدر .

قيرلر كنجيه طبيعت بولرى بوتون مستقبل
حياتلردن اعاده براق سته بك ايچون اوقار
ملاحت و لطافتله سوسلرك بولنر بر ارككك
غلبه سنده شدله برطوتوب بوتون عمرلر نه عائد
مستويلي ارككك صيرته بوكلمكه ، يعنى اونى
ازدواج سوقي ايتكه موفق اولورلر . - ديككه طبيعت
ياشامق ايچون هر مخلوقه اسلحه و وسائط بخش
ايتدى كي قابيله دى راحت تامين ايچون كوزلك
ويرشدر . فقط بوراده هر بيرده اولدوب كي
طبيعتك امانت جلوسنك تجليسته شاهد اولورلر .
القاح اولندقدن سوكر قانلرې قاب ايدن قارجه
ديشنى مثالى قادن بريا براق خوسه دوشكندن
قافتجه كوزلكلرې آلدن قاجيرمشدر . - بوسيدن
قيرلر ظاهرأ مأمور . - سائر كي مشغله لر نه
هر نه قادر اهميت ويرر كورونورسه كورونولر ،
روحلرئك له محمد درنلر كندره بسله يوب بوپوك
كبرى فكر بودر : عشق ! وعشه يازدم ايدجك
واسطله ، نواوت ، دانس وساژه ...
- برشى نه درجه اسيل و مكمل ايله اوشتنده
ياواش كاله واصل اولور . ارككك دى ارداك

قوت پكرى سكرز بايى سولزنده اولتونلاشيركن
قدينك اون سكرزنده منطق و معنوى قوتلرئك
صوك درجه سته واصل اولدوب كورورسكز .
لاكن بو منطقده اوكا كورودر : يعنى قيصاً !
قادرلر چوچوق كي بالكرز ياقنى كورور و حال
اچيريسنده باشلرلر . منطق ساهه سنده ماضى و استقبالى
دخى نظر اعتباره آلوب حال حاضرى بويلجه
متعدد طرفلردن شور ايتك اونلره ويرى كدادر .
قادن معنوى متنايله بر « ميبوب » دركه
ياقنى كسكىن بر باقيله كورور . بوكا مقابل باقش
ساحه سى غايت كوچوك اولوب اوزاق شيلر بوساچه
داخل اولاماز . مثلاً قدينلر ده كى اسراف آرزوسنه
باقيكر ! عادتا ارككك وظيفه سى يارا قازانق ،
كندى وظيفه لرې ده ياراي صرف ايتك ظن
ايديورلر . - لاسن قدينلر كى ايلرې دوشوبه يوب
بوكون بوكوندر ديه لنده برده ايشك و اردركه :
استقبال دوشونجه لرې ايله بولوملا تايان دهنلرې
حال حاضر ك دوزندن لاقيله حصه دار اولدوغندن
شن ياشايلرلر و بوشنك ايله ارككك اوزونلرې
دفع ايتكه موفق اولورلر . يعنى سبدن دركه
قدينلر ده مرحمت و شفت حسلى ارككك نسبتاً
داها قوتلى حكيم سوردر . لاسن عدالت و استقامت
بولنده ارككك قات قات كرېدرلر . قدينك ضعيف
اولان ارداك قوت اوززنده آتجق حال حاضرده
موجود و مادي برشكده تظاهر ايدن شى برتاير
اويادبرر . ارككك كي بر مفكوره ، نظريه
ويا قطعى قرار سوبيله حركت ايتك كنديلر نه
مكن كدادر . قدينك اك بوپوك قصورى عدالت
حسندن محروم اولميسدر . بو قصورك سببى بر

يادن قدينك ارداك قوتجه دوشونكلى ، ديكر
طرفدن ضايفلىك بوزندن قوت ايله دكل حيله
ودسيه ايله بجز بولونميسدر . آرسلايه نيه ،
فيله ديش بخش ايدن طبيعت قادن ده - عقليه
و بدنيه ارككك كرى اولان قادن - مدافعه سى
ايچون ساخته كارلى ايله سلاسلانديرمشدر .
ساخته كارلى ، ذكى اولسون ، احق اولسون ، هر
قدينك اوز مالى اوقاق علامتيدر . مذكور
حيوانلر برچوم قارشيسنده تفصيل طبيعى سلاسلرې
مدافعه ايچون قوللايورلر ايسه ، قادن ده فرصت
دوليكه قورقناق و ساخته كارلى واسطه سيله
مشكل روضيتندن صيرلماغه چاليشير . - بوپوزن
قادن كنديسنه قارمى ساخته كارلى كوسرك ايتنه نيه
درحال ايشى قافار . كنديلرې بو واسطه ايله مات
ايتكه چاليشق بودالانددر . ضرب مثل ديوركه :
ايلكچي بيله ايلك صانلماز .
ارككك كيكدر بيه قارمى لاقيدى ايله متحس
اولدقلى حالده قاديلر آراستنده طبيعتدن دشمانق
حكيم سوردر . براركك ايله ديكرى آراستنده خصومت
كورولديكى زمان بونك عاملى بر راقبتده - مثلاً
مسلك ساحه سنده وساژه ده - آراماليدر . لاسن
بوتون قدينلر برك حقيق مسلكى و مشغوليتى